

AHMEDÎ'NİN *BEDÂYİ'U'S-SİHR FÎ ŞANÂYİ'İŞ-Şİ'R* İSİMLİ ESERİNDEKİ TÜRKÇE VE FARŞÇA ŞİİRLERİ*

Ali TEMİZEL**

ÖZET

XIV. yüzyılda Anadolu'da yetişen Türk şairlerinden Ahmedî (735/ 1334 -5-815/1412-3)'nin bugüne kadar tespit edilen onbir eseri vardır. Bunlardan yedisi Türkçe ve dördü Farsça'dır. Bu makalede Ahmedî'nin *Bedâyî u's-Sihr fî Şanâyi'îş-Şi'r* adlı eserindeki kendisine ait bir Türkçe ve iki Farsça şiir ve bu şiirlerin edebî sanatların hangi konusuna örnek olarak kullanıldığı açıklandı. Ahmedî'nin adı geçen eserinin tespit edilen iki yazma nüshasının tanıtımı ve tavsifi yapıldı. Ayrıca Ahmedî'nin hayatı ve diğer Türkçe ve Farsça eserleri hakkında kısa bilgi verildi.

ANAHTAR KELİMELER

Ahmedî, Bedâyî u's-Sihr fî Şanâyi'îş-Şi'r, Ahmedî'nin eserleri, Türkçe şiir, Farsça şiir.

TURKISH AND PERSIAN POETS OF AHMEDÎ IN HIS *BEDÂYİ'U'S-SİHR FÎ ŞANÂYİ'İŞ-Şİ'R*

ABSTRACT

*Ahmedî, one of the famous poets (735/ 1334 -5-815/1412-3) who lived in Antolia in the 14th century has eleven works, out of which seven are written in Turkish and four are in Persian language. In this study, we examined Turkish and Persian poets of Ahmedî in his *Bedâyî u's-sihr fî Şanâyi'îş-Şi'r* in terms of detecting examples of the types of rhetorical arts used in the book. The two different versions of the manuscripts have been described and reviewed. In addition, the life and his other works in Turkish and Persian language have been briefly introduced.*

KEYWORDS

Ahmedî, Bedâyî u's-sihr fî Şanâyi'îş-Şi'r, The Works of Ahmedî, Turkish Verses, Persian Verses.

* Bu makale, Ali Temizel tarafından hazırlanan "Ahmedî'nin Farsça Eserleri-Tenkitli metin, inceleme, tercüme ve indeks" isimli Doktora tezi (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, Basılmamış Doktora Tezi)'nin bir bölümünün özetidir.

** Dr., Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

Ahmedî (735/1334-5-815/1412-3)'nin hayatı ve eserleri:

a. HAYATI:

1. Adı:

Kitaplarında "Ahmedî" mahlasını kullanan müellifin adı, bugün elimizde bulunan¹ tezkirelerde, kaynaklarda, kataloglarda ismi birbirinden az farklılıklarla "Tâcü'd-din İbrahim b. Hızır", "Tâcü'd-din Ahmed b. İbrahim el-Ahmedî", "Tâcü'd-din Ahmed", "Tâcü'd-din b. İbrahim Ahmedî", "Tâcü'd-din Ahmed b. İbrahim b. Hızır" ve "Ahmedî" olarak zikredilmektedir. Bunlardan başka şairin asıl adı, "İbrahim", lakabı "Tâceddin", babasının adı "Hızır" olarak gösterilmektedir².

2. Doğum yeri ve tarihi:

735/1334-35 yılında doğduğu sanılan Ahmedî'nin doğum yerini tezkire yazarları ve araştırmacılar birbirlerinden aldıkları bilgiler silsilesince Sivas, Germiyan, Amasya, Uşak'ın Sivaslı köyü, Germiyan'ın başkenti Kütahya, Anadolu ve Rum'u³ gösterirken Tunca Kortantamer, Ahmedî'nin üç şiirine atıfta bulunarak ve Brockelmann'ın, Aşık Paşa ile aynı bölgeden olduğu görüşüne dayanarak Ahmedî'nin Amasyalı olması gerektiğini belirtiyor⁴.

3. Öğrenimi ve bundan sonraki hayatı:

Zamanının seçkin âlimlerinden biri olan Ahmedî'nin doğum yeri gibi, ilk tahsilini de nerede ve nasıl yaptığı tam olarak bilinmemektedir. Fakat tezkire yazarları ve araştırmacılar, Ahmedî'nin bilgisini artırmak ve öğrenimini tamamlamak için Mısır'a gittiği, orada müderris Ekmelüddin el-Bâbârî (ö. 1384)'den ders aldığı, İslâmî ilimlerden başka tıp ve geometri sahalarında da esaslı bilgiler edindiği ve daha sonra "Devrinin şâir-i pür-ma'ârifî" unvanını alarak Anadolu'ya döndüğü konusunda ittifak halindedirler⁵.

¹ Tunca Kortantamer, Eski Türk Edebiyatı-Makaleler, Ankara, 1993, s. 4

² M. Fuad Köprülü, "Ahmedî, İA (İslam Ansiklopedisi), I, 216-221; Tunca Kortantamer, age, s. 3-4; Günay Kut, "Ahmedî", TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi), II, 165; Mehmet Akalın, Ahmedî; Cemşid u Hurşid, İnceleme-Metin, Ankara, 1975, s. 3.

³ E. J. Wilkinson Gibb, Osmanlı şiir tarihi (A history of Ottoman poetry), tercüme: Ali Çavuşoğlu, I-V, Ankara, 1999-2000, I-II, 172; Sadettin Nüzhet Ergun, TŞ (Türk Şairleri), I, 369; Tunca Kortantamer, age, s. 4-6; M. Fuad Köprülü. "Ahmedî, İA, I, 216-221; Günay Kut, "Ahmedî", TDVİA II, 165-167

⁴ Tunca Kortantamer, age, s. 6-8

⁵ Tunca Kortantamer, age, s.8-10; Günay Kut, "Ahmedî, TDVİA, II, 165-166; Sadettin Nüzhet Ergun, TŞ, I, 369; İsmail Ünver, Ahmedî-İskendernâme (İnceleme-tıpkıbasım) Ankara, 1983, s. 3; Mehmet Akalın, age, s. 3; Gibb age, I-II, 173; M. Fuad Köprülü, Ahmedî", İA, I, 216-221; N. Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1971, I, 387; Orhan Yavuz, Kansu Gavri'nin Türkçe Divanı, Konya, 2002, s. 26-27; M. Orhan Bayrak., Osmanlı tarihi yazarları (biyografi ve bibliyografi), İstanbul, 1982, s. 29.

Fahreddin-i Razi (544/1149-606/1209) ekolüne sahip Türk Mesnevî şairlerinden Ahmedî⁶, Anadolu'ya döndükten sonra tarihleri tam belli olmamakla birlikte ilk önce Germiyan ve Aydınogulları sarayına intisap etmiştir. Germiyan beyi Süleyman Şah (ö. 1387)'in yanında bulunmuş, Süleyman Şah'a muallimlik yapmış, ondan iltifat görmüş⁷ ve bir süre Aydın oğullarından Mehmed Bey'in beşinci ve en küçük oğlu⁸ İsa Bey (ö. 1395?)'in⁹ hizmetine girmiştir. Burada İsa Bey'in oğullarından olan, sonraları Osmanlı'ya iltica eden¹⁰ ve Osmanlı Sancak Beyi görevine getirilen Hamza Bey¹¹ için *Mir'kâtu'l-edeb*, *Mîzânu'l-edeb* ve *Mî'yârü'l-edeb* isimli üç ders kitabı hazırlamıştır¹². Ahmedî'nin Aydınogulları'na mı yoksa Germiyanogulları'na mı daha önce intisap ettiği açık değildir. 1390 yılından sonra Osmanlı şehzadeleri arasında şiire ve şaire karşı çok ilgisi olan Emir Süleyman Çelebi'nin¹³ maiyetine girer¹⁴. Timur'un 1402'de Ankara savaşını kazanmasından sonra Ahmedî'nin Timur'la tanıştığı ve ona bir kaside sunduğu sanılmaktadır¹⁵. Emir Süleyman Çelebi'nin ölümünden sonra Ahmedî, çeşitli şiirlerle Çelebi Sultan Mehmed'in¹⁶ çevresine girmeye

⁶ Âmil Çelebioğlu, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul, 1988, s. 29

⁷ Haluk İpekten, *Divan Edebiyatında edebî muhitler*, İstanbul, 1996, s. 163; Aydın Taneri, *Türk kavramının gelişmesi*, s. 112-113.

⁸ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1988, s. 112-114

⁹ Tahminen 1360 yılında Aydınogulları'nın başına geçen ve 1390 yılına kadar tahtta kalan İsa Bey döneminde Aydınogulları, Osmanlılarla dost ve müttefik olumşlar ve İsa Bey, kızı Hafsa Hatun'u 1390 yılında Yıldırım Bayezid ile evlendirmiştir ve aynı yıl Aydınogulları, Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır (Himmat Akın, *Aydınogulları tarihi hakkında bir araştırma*, Ankara, 1968, s. 56-57. 63; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve hânedanlar*, Ankara, 1996, II, 75).

¹⁰ Ahmed Ateş, "Konya Kütüphanelerinde bulunan yazmalar", *Bellekten*, XVI (1952), s. 116

¹¹ Yılmaz Öztuna, *age*, II, 75; Her ne kadar Tunca Konantamer, B. Flemming'in makalesine atıfta bulunarak İsa Bey'in Hamza adında bir oğlu olup olmadığı konusunda tam bir bilgiye ulaşamadıklarını açıklamaktaysa (Tunca Kortantamer, *age*, s. 11) da Yılmaz Öztuna, İsa Bey'in İlaldı Bey, Hamza Bey, Musa Bey ve II. Umur Bey adlarında dört oğlundan bahsetmektedir (Yılmaz Öztuna, *age*, II, 75).

¹² Ahmedî'nin *Bedâyi' u's-sihr fî Şanâyi' i'ş-Şi'r*, *Mir'kâtu'l-edeb*, *Mîzânu'l-edeb* ve *Mî'yârü'l-edeb* isimli eserleri için bkz. Ali Temizel, adı geçen Doktora Tezindeki ilgili bölümler.

¹³ Emir Süleyman Çelebi (1377-1410): Yıldırım Bayezid'(1360-1403)'in en büyük oğlu olup, babasının Timur'a esir düşmesinden sonra bir müddet Edirne'de Osmanlı saltanatında bulunmuştur (M. Tayyib Gökbilgin, "Süleyman Çelebi", *İA*, XI, 179-182).

¹⁴ Gibb, *age*, I-II, 173

¹⁵ Gibb, *age*, I-II, 173; Haluk İpekten, *age*, s. 18; Tunca Kortantamer, *age*, s. 19-21.

¹⁶ Çelebi Sultan Mehmed (Mehmed I, 1382-1421): Yıldırım Bayezid'in oğullarından olup 1413-1421 yıllarında Osmanlı devletinde padişahlık yapmıştır (Yılmaz Öztuna, *age*, II, 123-126; İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Mehmed I", *İA*, VII, 496-506).

çalışmıştır¹⁷. Genel olarak kaynaklar, Ahmedî'nin 815/1412-13 yılında 80 yaşlarında divan katibi görevinde bulunduğu Amasya'da vefat ettiğine ittifak etmektedirler¹⁸.

"Mirḳâtu'l-edeḳ" isimli kitabının sonundaki bölümlerden ve diğerk eserlerinden de anlaşılacağı üzere edebiyat, tıp, astronomi, astroloji, felsefe, mitoloji, metalürji, matematik, dilbilgisi, lügat, tarih ve din gibi ilimlere sahip bir devlet adamı olan Ahmedî'nin yaşadığı dönemde Anadolu'da Türk birliğinin yeniden kurulmaya çalışıldığını göz önüne almak gerekir. Anadolu beyliklerinin sık sık el değıştirmesi ve bu beyliklerden bazılarının Osmanlı'nın Anadolu'da Türk birliğini sağlamak amacıyla Osmanlı yönetimine katılması, Ahmedî'nin eserlerinde değışik zamanlarda birden çok kişi hakkında farklı şiirler yazmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı eserlerinde padişahlardan Orhan Gazi'ye, Sultan Murad'a ve Yıldırım Bayezid'e saygı için; Germiyanolu Süleyman Şah, Emir Süleyman Çelebi, Çelebi Sultan Mehmed, Subaşı Şücâeddin Süleyman, Ayaş Bey ve Timur'a da içinde bulunduğu şartlar ve görevi gereği şiirler yazdığı anlaşılmaktadır.

Bilim ve edebiyatın gelişmesi için şairlerin ve bilim adamlarının hürmet edildikleri, iltifat gördükleri ve barınabildikleri yerlerde toplanmalarında, doğal olarak etraflarında toplanılan bu şahısların şiir, edebiyat ve bilime verdikleri önem, onların zenginlikleri ve nüfuzları etkili olmuştur.

Eserleri ve bulunduğu devlet memuriyetiyle yeni kurulan Anadolu'daki Türk Beyliklerine ve Türk diline büyük katkılar sağlayan Ahmedî'nin edebi kişiliği ve gücü, eserlerinin tam olarak sağlıklı şekilde incelenmesi, bilim ve edebiyat dünyasına kazandırılması ile anlaşılacaktır.

b. ESERLERİ:

Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılmasından sonra kurulan Beylikler döneminde ve kuruluş dönemindeki Osmanlı zamanında Farsça ve Türkçe

¹⁷ M. Fuad Köprülü, "Ahmedî", İA, I, 216-221; Sadettin Nüzhet Ergun, age, I, 371; Tunca Kortantamer, age, s. 25-29; Günay Kut, "Ahmedî", TDVİA, II, 165-167; Nihâl Atsız Çiftçiođlu, Osmanlı Tarihleri I, İstanbul, 1925-1949, s. 3

¹⁸ Gibb, age, I-II, 174; M. Fuad Köprülü, "Ahmedî", İA, I, 216-221; Günay Kut., "Ahmedî", II, 165-167; Sadettin Nüzhet Ergun, age, I, 371; Nihâl Atsız Çiftçiođlu, age, s. 3; Tunca Kortantamer, age, s. 30; İsmail Ünver, age, s. 4; Mehmet Akalın, age, s. 5; M. Orhan Bayrak, age, s. 30

bir çok eser yazan Ahmedî'nin telif ettiği Türkçe eserlerin, Osmanlı dönemi Türkçesi'nin yazı, edebiyat ve bilim dilinin ilk örneklerinden olması dolayısıyla Türk dilinin gelişmesinde ve kullanılmasında büyük katkı sağladığı muhakkaktır.

Selçuklular döneminde bilim dili Arapça, edebiyat dili Farsça idi. Anadolu'da Beylikler döneminde Türkçe'nin önem kazamasıyla birlikte Türk diliyle yazılan eserlerin sayısı artmaya başlamıştır. Fakat henüz tam Türkçe karşılıkları bulunamayan yerlerde Arapça kelime ve terimler, Farsça sözcük ve kurallar kullanılmaya devam edilmiştir.

Ahmedî'nin bu güne kadar tespit edilen yedisi Türkçe, dördü Farsça olmak üzere toplam onbir eseri ve bu eserler hakkındaki bazı kısa açıklamalar aşağıda sunulmaktadır.

1. Divân:

Şiirlerinden seçmeler¹⁹ dışında tam olarak yayınlanmamış hacimli bir divanı vardır. Bu Divânı, 8 tevhid, 5 na'at, 2 tercî-i bend, 7 terki-i bend, 2 muhammes, 75 kaside ve 772 gazelini ihtiva eder²⁰. Gazelde olduğu gibi kasidede alfabetik sıra gerekmediği halde Ahmedî'nin Divân'ında kasideler de kafiye sırasına göre alfabetik olarak dizilmiştir²¹. Tunca Kortantamer, Ahmedî'nin Divânı'nın altı nüshasından yararlanarak ve nüshaları ayrıntılı olarak tanıtarak Almanca bir doktora çalışması yapmıştır²². Bu doktora çalışması, yine Tunca Kortantamer tarafından özetlenerek "Yeni Bilgilerin Işığında Ahmedî'nin Hayatı" başlığıyla Türkçe'ye çevrilmiştir²³. Ayrıca Yaşar Akdoğan tarafından Ahmedî Divânı'nın, tenkitli metni ve dil hususiyetleri konusunda bir doktora çalışması hazırlanmıştır²⁴. Divânı'nın bazı yazma nüshaları şunlardır: Vatikan Ktp. Vat. Turco 196; Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 1082 m., Düğümlü Baba, nr. 401; Atıf Efendi Ktp., nr. 2054.

¹⁹ Yaşar Akdoğan, Ahmedî Divânından seçmeler, Ankara, 1988

²⁰ Yaşar Akdoğan, "Ahmedî (Taceddin, Hızır)", YVOA (Yaşamları ve yapıtlarıyla Osmanlılar ansiklopedisi), I-II, İstanbul, 1999, I, 168-169.

²¹ Ağâh Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi (Giriş), Ankara, 1988, s. 102

²² Tunca Kortantamer, Leben und Weltbild des altosmanischen Dichters Ahmedî, unter besonderer Berücksichtigung seines Divans, Freiburg Universität, 1973.

²³ Tunca Kortantamer, "Yeni Bilgilerin Işığında Ahmedî'nin Hayatı", Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, İzmir, cilt, 2 (1980) ; -, Eski Türk edebiyatı-Makaleler, s. 1-30.

²⁴ Yaşar Akdoğan, Ahmedî Divânı ve dil hususiyetleri: gramer, sentaks, sözlük, I-II, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi (Türk Dili).1979, XLV+485; 860 s.

2. İskendernâme:

Ahmedî, Türk edebiyatında en çok İskender'in efsanevi hayatıyla ilgili ve yer de başka bilgiler içeren bu mesnevisi ile tanınmıştır. Ahmedî'nin en büyük ve en ünlü mesnevisi İskendernâme, Türk edebiyatında yazılmış Makedonyalı Filip'in oğlu Büyük İskender'in doğu edebiyatlarındaki efsanevi hayatını, düşüncelerini ve aşklarını manzum olarak anlatan ilk tarihî hikayedir²⁵. Bunun yanısıra din, tasavvuf, ahlak, felsefe, psikoloji, tarih, coğrafya, astronomi, metalürji, tıp ve siyaset gibi devrin bütün ilimleri hakkında ansiklopedik bilgiler veren, daha çok öğretici yanı ağır basan, Türk dili ve edebiyatı açısından olduğu kadar bilim tarihi bakımından da önem taşıyan bir eserdir²⁶. Batı Türkleri'nin ilk önemli şiir kitabı olan bu mesnevî'deki amaç "öğretmek"tir, edebiyat ise bu amaç için araç durumundadır²⁷. Teorik felsefenin olduğu kadar ameli felsefenin de bir el kitabı olan, konu ve isim bakımından Nizâmî'nin²⁸ şiirlerine ve Firdevsî'nin²⁹ Şehnâme'sine benzese de diğer Türkçe mesnevîler gibi Farsça'dan tercüme olmayan eserde yer alan ilmî ve öğretici arasözler, tamamen şairin kendisine aittir³⁰.

İskenderle ilgili kısmı 792/ 1390'de telif edilen bu eser, 8250 beyit olup çeşitli nüshalarında bazı farklılıklar vardır³¹. 8766 beyiti içeren ve 810/1407-08'de telif edilen "Mevlid" ve "Dâstân-ı Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osmân" bölümleri daha önce istinsah edilen nüshalarda yer almamaktadır³². Bu "Mevlid", Türk edebiyatının bilinen ilk mevlididir ve "Dâstân-ı Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osmân" ise kendisinden sonraki bazı tarih kitaplarında kaynak olarak gösterilmiş bir eserdir³³.

İskendernâme'nin kime takdim edildiği konusunda beş değişik görüş mevcut olup, bu görüşlerin en gerçekçisi, eklemeler ve düzeltmeler yapıldıktan sonra Yıldırım Bayezid (1360-1403)'in oğlu Emir Süleyman Çelebi'ye sunulmuş olandır³⁴.

²⁵ Gibb, age, I-II, 175; İsmail Ünver, age, s. 9; Hasan Kavruk, Eski Türk edebiyatında mensur hikayeler, İstanbul, 1998, s. 129.

²⁶ Gibb, age, I-II, 175; İsmail Ünver, age, s. 9; Yasar Akdoğan, "Ahmedî (Taceddin, Hızır)", YYOA, I, 168-169.

²⁷ Gibb, age, I-II, 175; İsmail Ünver, age, s. 12-13.

²⁸ Nizâmî-yi Gencevî (1150-1214): Farsça söyleyen en büyük şairlerdendir (Muhammed-i Mu' in, Ferhang-i Farsî, Tahran, 1371/1992, VI, 2132).

²⁹ Firdevsî (ö.411/1020), İran'ın milli destanı Şâhnâme'nin müellifidir (Zebihullah-i Şafâ, Tarih-i Edebiyât der Êrân, Tahran, 1366/1987, I, 458-521).

³⁰ Gibb, age, I-II, 176,177

³¹ Gibb, age, I-II, 177; İsmail Ünver, age, s. 30

³² Amil Çelebioglu, age, s. 41; Günay Kut, "Ahmedî", TDVİA, II, 165-167.

³³ İsmail Ünver, age, s. 13.

³⁴ İsmail Ünver, age, s. 16, 30.

Türkiye'de ve yurt dışında 75'i aşkın nüshası bulunan eserin³⁵ İstanbul Üniversitesi Ktp. TY, nr. 921'deki nüshasının İsmail Ünver tarafından "Ahmedî İskendernâme" adıyla bir incelemeyle birlikte tıpkı basımı yapılmıştır³⁶. Ayrıca eser hakkında Caroline Goodwin Sawyer tarafından bir Doktora tezi hazırlanmıştır³⁷. Yaşar Akdoğan, İskendernâme ile ilgili olarak bir seçme yayımlamıştır³⁸. Eserin "Mevlîd" bölümü içindeki "Mi'raciye" ile birlikte neşredilmiştir³⁹. İskendernâme'nin bugüne kadar araştırmacılar tarafından dili üzerinde tam bir çalışma yapılmadığı gibi, karşılaştırmalı sağlam bir metni de hazırlanmamıştır.

3. Dâstân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osmân:

Mesnevî tarzında Türkçe ilk manzum gazavât-nâme örneği olan Dâstân-ı Tevârih-i mülûk-i Âl-i Osmân, bugünkü bilgilerimize göre türünün en önemli eseri olup, 334 beyitten müteşekkildir⁴⁰. Sultan Alâaddin, Ertuğrul Gazi, Osman Gazi, Orhan Gazi, Murad, Sultan Bâyezid ve Emir Süleyman'ın kısaca fütûhâtını anlatan bu eser aynı zamanda Türk Mesnevî edebiyatının dinî, dastânî olmayan ilk örneği sayılır⁴¹. Ahmedî'nin kendi zamanına kadar Osmanlı hanedanını başlangıç ruhu içerisinde bilinçli olarak biçimsel araçlarla işlediği bu eser, tarihî bir çalışma olarak Osmanlı hanedanlığının iyi tanımlanabilir siyasi amaçlarına hizmet etmektedir. Bununla birlikte Ahmedî'nin kendi zamanını yansıtan bir kaynak gözüyle dikkatle incelendiğinde Osmanlı İmparatorluğu'nun başlangıcını ilgilendiren bazı meselelerin hatırlanmasına yardımcı olan bir sanat eseridir⁴². Yaklaşık eserin üçte birini teşkil eden Ahmedî'nin arasözleri, din, ahlak ve sosyal konular üzerinde görüş belirten, açıklayıcı ve örnekleyici arasözler olarak yer almaktadır⁴³. Emir Süleyman

³⁵ Gibb, age, I-II, 175; İsmail Ünver, age, s. 24-27; Yaşar Akdoğan, "Ahmedî (Taceddin. Hızır)" YYO, I, 168-169.

³⁶ İsmail Ünver, Ahmedî -İskendernâme, Ankara, 1983.

³⁷ Caroline Goodwin Sawyer, "Alexander, history, and piety: A study of Ahmedî's 14 th. century Ottoman "Iskendernâme", Columbia Üniversitesi, 1997.

³⁸ Yaşar Akdoğan, İskendernâme'den seçmeler, Ankara, 1988.

³⁹ Yaşar Akdoğan, "Mi'rac-nâme ve Ahmedî'nin bilinmeyen Mi'rac-nâmesi", Osmanlı Araştırmaları, The Journal of Ottoman Studies, İstanbul, IX (1989), s. 263-310

⁴⁰ Amil Çelebioğlu, age, s. 47, 152

⁴¹ Ağâh Sırrı Levend, age, s. 388; Amil Çelebioğlu, age, s. 152.

⁴² P. Fodor, "Ahmedî's Dasitan as a source of early Ottoman history", Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest, XXXVIII (1-2), (1984), s.41-54) (Ayrıbasım).

⁴³ Kemal Sılay, "Osmanlı tarihinde arasöz (digression) tekniğinin kullanımı ve işlevi", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, Ankara, IX-1(1991). s. 153-162.

için yazılıp İskendernâme'nin sonuna ilave edilen eser üzerinde Nihat Sami Banarlı⁴⁴ ve Eva Pantučkova⁴⁵ tarafından birer çalışma yapılmıştır.

4. Cemşîd u Hurşîd:

Ahmedî, Emir Süleyman'ın isteği üzerine 806/1403'de telif ettiği 4798 beyit hacmindeki bu mesnevisini, Selmân-i Sâvecî'nin⁴⁶ aynı addaki mesnevîsinden Türkçe'ye çevirmiş ve adeta yeni bir eser meydana getirircesine yeni kısımlar ilave etmiştir. Ahmedî, gazellerle ve kasidelerle süslediği bu eserine Divân'ından bir çok şiirler aktararak, eserin kahramanlarının ağzından söyletmiştir⁴⁷. Bu mesnevî'nin tek nüshası İstanbul Üniversitesi Ktp. TY. nr. 921'de Ahmedî'nin diğer eseri İskendernâme ile aynı mecmuadadır. Eser üzerinde Mehmet Akalın tarafından bir Doktora çalışması yapılmış ve yayınlanmış olup, İsmail Ünver de bu çalışma ve yapılan neşir hakkında bir makale kaleme almıştır⁴⁸.

5. Tervîhu'l-ervâh:

Tıp konusunda Türkçe bir mesnevi olan eserin adı yanlışlıkla Tefrîhu'l-ervâh" olarak yazılmıştır. Teşhis, tedavi, anatomi ve patoloji'ya dair bilgileri muhtevi 10.010 beyitten oluşan manzum eser, önce Emir Süleyman (1403-1410)'a ve o'nun ölümünden sonra da Bursa'da Çelebi Sultan Mehmed (1402-1421)'e ithaf edilmiştir⁴⁹. Sonunda pratik kısmında hijyen ve farmakoloji'ye ait bilgiler yer alan, beşinci bölümde ise çeşitli hastalıkların belirti ve tedavisi anlatılan ve dokuz ay gibi bir sürede telif edilen⁵⁰ eserin bilinen nüshaları şunlardır: Bayezid Devlet Ktp. Muallim Cevdet, nr. O.47; Manisa Kütüphanesi, Muradiye, nr. 1852, lb-253b varak, nesih, 270x170 (210x180) mm. Nüshanın sonunda bazı ilaç terkipleri ve konusu tıp olan Arapça ve Farsça şiirler yer almakta olup Müftî Mahmûd Efendi

⁴⁴ Nihat Sami Banarlı, "XIV. Asır Anadolu Şâirlerinden Ahmedî'nin Osmanlı Tarihi: Dâsitân-i Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osmân ve Cemşîd u Hurşîd Mesnevisi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Mecmuası, İstanbul, VI (1939), s.49-176.

⁴⁵ Eva Pantučkova, "Zur Analyse eines der historischen Bestandteile von Ahmedîs Iskendernâme", Archiv Orientalni, Praha, 41-1 (1973) s. 28-41.

⁴⁶ Selmân-i Sâvecî (1309-1376): Farsça söyleyen meşhur şairlerdendir (Muhammed-i Mu' in, Ferhang-i Farsî, Tahran, 1371/1992, V, 790-791).

⁴⁷ Yaşar Akdoğan, "Ahmedî (Taceddin. Hızır)", YYO A, I, 168-169.

⁴⁸ Mehmet Akalın, Ahmedî, Cemşîd u Hurşîd: İnceleme-Metin-indeks, Ankara, 1975; İsmail Ünver, "Ahmedî'nin Cemşîd u Hurşîd Mesnevisi Üzerine", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, Ankara, VII (1977), 171-180.

⁴⁹ Uludağ, Osman Şevki, Beşbuçuk Asırlık Türk Tabâbeti Tarihi, sadeleştiren: İter Uzel, Ankara, 1988, s. 173; Yaşar Akdoğan, "Ahmedî, (Taceddin, Hızır)", YYO A, I, 168-169

⁵⁰ Uludağ, Osman Şevki, age, s. 173.

vakfidir⁵¹. Süleymaniye Ktp. Ayasofya, nr. 3595; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Odası, nr.1681 (Müellif nüshası) ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, nr. H 1986'da nüshaları mevcuttur⁵². Yine Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, nr. A 1986 ve A 2124'de iki nefis nüshası vardır⁵³. Eserin Bedî N. Şahsuvaroğlu tarafından tanıtımı yapılmıştır⁵⁴.

6. Mevlid:

İskendernâme'nin içinde yer alan bu eser, Bursa'da 1405 veya 1412'de⁵⁵ kaleme alınmış olup türünün ilk örneği sayılır⁵⁶. İskendernâme'nin bazı nüshalarında risale halinde bazılarında ise serpiştirilmiş durumda yer alan Mevlid, Süleymâniye Ktp. Şazeli nr. 110'da Mirâcnâme ile birlikte ayrı bir risale şeklindedir⁵⁷.

7. Mirâcnâme:

Mevlid'le aynı tarihte telif edilen eser, yazılış tarihi bilinen en eski Mirâcnâme olup 479 beyittir. Süleymâniye Ktp. Şazeli nr. 110'da mevlid'le birlikte ayrı bir risale olarak yer alan eserin yarısında Miraç olayı anlatılmış ve diğer yarısında da şerhi yapılmıştır⁵⁸.

8. Bedâyi' u's-Sihr fî Şanâyi' i'ş-Şi'r:

Bu makalenin konusu olan eserdir⁵⁹. Edebî sanatların açıklamasını ve bu sanatlarla ilgili Arapça, Farsça ve Türkçe örnekleri içeren eser Farsça'dır.

9. Mirkâtu'l-Edeb:

Arapça-Farsça 792 beyitlik manzum bir lügattir. Eserin sonunda tıp, astronomi, astroloji, matematik, fıkıh gibi değişik konuları içeren 21 ayrı kıt'a

⁵¹ Uludağ, Osman Şevki age, s. 173; Necdet Okumuş, "Manisa il Halk Kütüphanesi Tıp Yazmaları -Türkçe- Arapça- Farsça-", Tıp tarihi araştırmaları (History of medecine studies), İstanbul, Ağustos- 1999, VIII, s.227- 246.

⁵² Fehmi Edhem Karatay, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe yazmalar katalogu, I-II, İstanbul, 1961, I, 372-373

⁵³ Yaşar Akdoğan, "Ahmedî (Taceddin. Hızır)", YYO, I, 168-169

⁵⁴ N. Bedî Şahsuvaroğlu, Şair ve Hekim Ahmedî, İstanbul, 1953.

⁵⁵ Yaşar Akdoğan, "Ahmedî (Taceddin. Hızır)", YYO, I, 168-169

⁵⁶ Amil Çelebioğlu, age, s. 358

⁵⁷ Yaşar Akdoğan, "Ahmedî (Taeeddin Hızır)", YYO, I, 168-169

⁵⁸ Yaşar Akdoğan, "Ahmedî (Taeeddin Hızır)", YYO, I, 168-169

⁵⁹ Bkz, Ali Temizel, adı geçen Doktora Tezi, s. 38-202, Farsça metin kısmı, s. 3-106).

vardır⁶⁰ ve bu kısım hatimeyle birlikte 115 beyittir. Toplam 907 beyiten meydana gelen eser kıt'alar halinde olup, her kıt'a birbirinden farklı vezinlere sahiptir⁶¹.

10. Mîzânu'l-Edeb:

Toplam 195 beyitten meydana gelen eser, "fâilâtün-fâilâtün-fâilâtün-fâilün" vezninde Arapça sarf bilgisi kurallarını anlatan Farsça bir kasidedir⁶².

11. Mi'yâru'l-Edeb:

Toplam 170 beyitten meydana gelen eser, "fâilâtün-fâilâtün-fâilâtün-fâilün" vezninde Arapça nahiv bilgisi kurallarını anlatan Farsça bir kasidedir⁶³.

Bazı kaynaklarda, Ahmedî'nin bunlardan başka, tıbbâ dair bir Kitâbü'r-Revâiyih⁶⁴, Kasîde-i Sarsarî Şerhi, Hayretu'l-'Ukalâ, Yûsuf ile Züleyhâ, Esrâr-nâme tercümesi, Vîs u Ramin, Süleymannâme, Cengnâme, Kânun ve Şifâ tercümesi, sağlığı koruma hakkında önemli bilgileri içeren, 800/1397 yılında yazılan ve bir nüshası Fatih'de Feyzullah Efendi kütüphanesinde bulunan⁶⁵ Muntehâb-ı Şifâ⁶⁶ gibi eserlerinin olduğu bildiriliyorsa da bunların bazıları bu güne kadar ortaya konulamamış, bazısının da ya isim benzerliğinden ya da yanlış

⁶⁰ Ahmed Ateş ve Ali Alparslan, bu çeşitli ilimlere dair kıt'aların sayısını, 27 olarak beyirtmektedir (Ahmed Ateş, "Konya Kütüphanelerinde bulunan yazmalar", Türk Tarih Kurumu Belleten, Ankara, XVI (1952), s. 117; Ali Alparslan, "Ahmedî'nin yeni bulunan bir eseri, Mirkât-i edeb", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul, X (1960), 40); Nihat M. Çetin, Mirkâtü'l-edeb'in Arapça-Farsça lügat kısmından sonraki kıt'aların miktarı konusunda Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, İhtisas, nr. 2524/2'deki nüshanın mukaddimesin (75a)deki 27 sayısını ve Kâtib Çelebi'nin verdiği 28 sayısını dikkate alarak "Ahmedî'nin mevcut eserlerinin çeşitli nüshalarında mukaddime ve hatime kısımlarında değişikliğin olmasının daıama görülen bir keyfiyet olduğunu söylemektedir (Nihat M. Çetin, "Ahmedî'nin bilinmeyen birkaç eseri" İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, İstanbul, III-IV (1952), s. 105); Abdülbâki Gölpınarlı ise en sondaki "Hâtimu'l-kitâb" kısmını saymadan bu muhtelif ilimlere sahip kıt'aların sayısını 21 olarak göstermektedir ve bu, bizim tespitlerimizdeki sayıya uygun olanıdır (Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlânâ Müzesi Yazmalar Katalogu, I-IV, Ankara, 1967-1994, II, 425).

⁶¹ Bkz, Ali Temizel, adı geçen Doktora Tezi, s. 203-254, Farsça metin kısmı, s. 107-276.

⁶² Bkz, Ali Temizel, adı geçen Doktora Tezi, s. 255-287, Farsça metin kısmı, s. 277-289.

⁶³ Bkz, Ali Temizel, adı geçen Doktora Tezi, s. 288-326, Farsça metin kısmı, s. 290-302.

⁶⁴ Uludağ, Osman Şevki, age, s. 175

⁶⁵ Uludağ, Osman Şevki, age, s. 175

⁶⁶ "İlter Uzel'in şimdiye kadar Ahmedî'nin böyle bir eserinin bulunmadığını belirtiyor". Uludağ, Osman Şevki, age, s. 32, 175

adlandırılmasından dolayı başkasına ait olduğu tespit edilmiştir⁶⁷. Yine, Meârifu'l-esrâr: Halk arasında "Kırk Vezir hikayesi" adıyla bilinen ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu'ndaki⁶⁸ bilgilere dayanılarak yanlışlıkla Ahmedî tarafından Arapça'dan Türkçe'ye çevrildiği sanılan bu eserin Ahmedî-i Mısrî'ye ait olduğu tespit edilmiştir⁶⁹.

BEDÂYİ' U'S-SİHR FÎ ŞANÂYİ' İ'Ş-Şİ'R

Edebi sanatlara dair 72 varaktan meydana gelen eser manzum mensur karşık olarak kaleme alınmıştır. Müellif, eserin adının "Bedâyi' u's-Sihr fî Sanâyi' i'ş-Şi'r" olduğunu ve Reşîduddîn-i Vatvât (481/1082 - 578/1176)'ın "Hadâyîku's-Sihr fî Dekâyîki'ş-Şi'r"⁷⁰ adlı eserini özetleyerek ve tadil ederek yazdığını ve kime ithaf ettiğini (Tahran nüshası 3b/ Konya nüshası 3b)⁷¹ şu cümlelerle açıklamaktadır: "Bu risaleyi acele olarak, cennetin yeşilliğini kendisinden aldığı o saygı değere ithaf etmek için "Badâyi'us-Sihr fî Sanâyi' i'ş-Şi'r" adıyla kaleme aldı ve "Hadâyîku's-Sihr" in içeriğinin hülasasını şevâhid ve bedî sanatların bir çoğuyla bu mücevher kutusuna yerleştirdi". Eserin kime ithaf edildiği açık olarak belli olmasa da Ahmed Ateş, bu eserin Aydınogullannan İsa Bey (749/1348 - 793/1391) adına yazıldığını söylemektedir⁷².

Eserde önce konunun başlığı verilmiş ve Farsça olarak tarifi ve açıklaması yapılmıştır. Daha sonra varsa konunun diğer bölümleri anlatılmıştır. Her konunun örnekleri, sırasıyla, ayetten, hadisten, Arapça belîğ ve fasih sözlerden, Arapça beyitlerden ve sonra Farsça nesir ve beyitlerden oluşmaktadır. Bu konuların açıklanmasında edebî sanatlarla ilgili olarak toplam 107 ayet, 27 hadis, 420 Arapça beyit ve mısra, 331 Farsça beyit ve mısra ve ayrıca çok sayıda Arapça ve Farsça fasih ve belîğ cümle kullanılmıştır.

⁶⁷ Gibb, age, I-II, 186-187; Günay Kut, "Ahmedî", TDVIA. II, 165-167; Yaşar Akdoğan, "Ahmedî (Taceddin. Hızır)", YVOA, I-II, İstanbul, 1999, I, 168-169

⁶⁸ Karatay, Fehmi Edhem, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe yazmalar katalogu, I-II, İstanbul, 1961, II, 301.

⁶⁹ Kavruk, Hasan, Eski Türk edebiyatında mensur hikayeler, İstanbul, 1998, s. 109.

⁷⁰ Hadâyîku's-sihr (Hadâyîku's-sihr fî dekâyîki'ş-Şi'r): Reşîduddîn-i Vatvât'ın meşhur eserlerinden birisi olup edebî sanatlardan bahseder (Bedî'u'z-zamân Furûzanfer, Suhen ve Suhenverân, Tahran, 1369/1990, s. 322-332; Ahmed Ateş, İstanbul Kütüphanelerinde Farsça manzum eserler I, İstanbul, 1968, s. 44-49).

⁷¹ Bkz, Ali Temizel, adı geçen Doktora Tezi, Farsça metin kısmı, s. 6

⁷² Ahmed Ateş, "Konya Kütüphanelerinde bulunan yazmalar", Belleten. XVI (1952), s. 116

***Bedâyi u's-Sihr fi Şanâyi' i'ş-Şi'r*'in nüshaları:**

Şu ana kadar yurt içinde ve yurt dışında matbu bir nüshasına tesadüf etmediğimiz Bedâyi u's-Sihr fi Şanâyi' i'ş-Şi'r'in iki yazma nüshası tespit edildi⁷³.

1. Tahran Millî Kütüphane nüshası ve tavsifi:

Tahran Milli Ktp. nr. 173 F; Mikro-film, nr. Milli 1:178:

Nestalik hatla 5 Şa'ban 811 Pazar günü/ 1408 yılında Bursa'da Fahu'l-Kâtib tarafından istinsahı tamamlanmıştır. Kenarları çift ince cetveli, söz başları kırmızı ve 11 satırlıdır. lb-76b varaktır. Eser, Ahmedî'ye ait olduğu halde Münzevi, müellifinin bilinmediğini belirtmektedir⁷⁴. Bu nüshada 72a varakda, باشد چنانکه در تشبیه مقرر است که، 74b'de

ليس من الله بمستكر أن يجمع العالم في واحد

و یکی دیگر از آن قلبست که beyitiyle sona eren bu 3 varak arasındaki kısım, 70a'da بیت ثانی در معنی نقیض اول باشد

ماليس يعنیک واعملن بنیه إتق الشبهات و ازهد ودع

beyitiyle son bulan kısım iki varaktan önce olması gerekirken ciltlenme esnasında sehven bu iki varaktan sonraya konulduğundan yerleri değişmiştir. Bu nüsha, eserin yazarı tarafından tashih edilmiştir. Zira bu nüshanın 40b varagında satır arasında sonradan ilave edildiği anlaşılan مرا چو تربیت تو ظهیر گشت به فضل عجب نباشد اگر cümlesi ve diğer beyitinin haşiyesindeki این بیت بخط مصنف است cümlesi ve diğer yerlerdeki bir çok düzeltmeler bunu göstermektedir.

Ayrıca, bu yazma nüshanın Ahmedî'nin sağlığında vefatından dört yıl önce yazılmış olması, bu nüshanın istinsah tarihinden önce yazılmış başka bir nüsha bulamamış olmamız, bu yazma nüshanın müellif tarafından tashih edilmesi ve de nüshanın Bursa'da kaleme alınması müellif nüshası olması gerektiği düşüncemizi desteklemektedir.

Baş (1b):

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذي اشرققت بنور جود وجوده ... (3b)... این رساله را علی العجاله جهت اتحاف حضرت او که باغ قدس حضرت ازو گیرد موسوم به بدایع السحر فی صنایع الشعر برقم قلم آورد ...

⁷³ Ahmed Ateş, bu eserin bizce bilinen başka bir nüshası yoktur, demektedir (Ahmed Ateş, "Konya Kütüphanelerinde bulunan yazmalar, Türk Tarih Kurumu, Belleten, Ankara, XVI (1952), s. 115).

⁷⁴ Ahmed-i Münzevi, Fihrist-i nüshahâ-yi haţî-i Farsî, I-VI, Tahran, 1348-1353/1969-1974, III, 2127

Sonu (76a):

..تمام باشد مختصر بدایع السحر المشتمل على صنایع الشعر ... از سرار این فن بروی پوشیده نماید ...

İstinsah kaydı (76b):

و قد وقع الفراغ من تحريره يوم الأحد الخامس من شعبان تامبارك سنة احدى عشر و ثمانمائة فى بورصا المحروسه حميت عن البليه و خدم بكتابتته أحقر العباد فخر الكاتب تجاوز الله عنه .

2. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi nüshası ve tavsifi:

Konya Mevlana Müzesi Ktp. İhtisas, nr. 2524/1; Konya Bölge Yazma Eserler Ktp. Mikro-film nr. 253

Selçukî tarzında tezyinatlı meşin ciltli, lb-73a varaklar arasında 274x182 (195x125) mm. ebadında, çift surh cetveli, 13 satırlı, söz başları yaldızlı, lb varak tezyinatlı serlevhalı. Bazı dikkat çekilmesi gereken yerler serkeşîdeli, kağıdı saykallı fligranlı ve kalındır. 22 Ramazan 835/ 24 Mayıs 1432 yılında Ahmed b. Hacı Mahmud el-Aksarâyî tarafından nesih hatla istinsah edilmiştir. Bu mecmuada aynı zamanda Ahmedî'nin diğer üç Farsça eseri; Mirkâtu'l-edeb 74b-112a'da, Mîzân'u'l-edeb 113b-121b'de ve Mi'yâru'l-edeb 122b-130b'de yer almaktadır. Ahmedî'nin *Bedâyi' u's-Sihr fî Şanâyi' i'ş-Şi'r*'in bu yazma nüshasını Münzevi, bu nüshanın 73a varağındaki *بدایع السحر المشتمل على صنایع الشعر* ibaresinden dolayı bu isimle zikrederek yukarıda tavsifi verilen Tahran Millî Kütüphanesindeki nüshadan ayrı bir eser olarak göstermiştir⁷⁵.

Baş (1b):

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذى اشرفت بنور جود وجوده ... (3b)... این رساله را على العجاله جهت اتحاف حضرت او كه باغ قدس حضرت ازو گیرد موسوم به بدایع السحر فى صنایع الشعر برقم قلم آورد ...

Sonu(73a):

..تمام باشد مختصر بدایع السحر المشتمل على صنایع الشعر ... از سرار این فن بروی پوشیده نماید ...

İstinsah kaydı(73a):

فرغ عن كتابه هذا الكتاب الشريف بعون الله الملك اللطيف العبد الضعيف النخيف احمد بن حاجى محمود الأفسرايى عفى عنهما و لجماعه المسلمين و ذلك فى الثانى والعشرين من رمضان المبارك لسنة خمس و ثلثين و ثمانه مائه هجرية .

⁷⁵ Ahmed-i Münzevi, age, III, 2127

Ahmedî'nin *Bedâyi u's-Sihr fi Şanâyi'î's-Şi'r* isimli eserindeki Türkçe şiiri:

Ahmedî, bu eserde konusu Müveşşah olan ve “Vişâh: lügatte, cevherle süslenmiş olarak dili bağlamaktır; sanat olarak da “beyitlerin veya mısraların baş veya ortalarında bazı harf veya kelimeler getirip o kelimeleri aynen veya noktalarında değişiklik yaparak alınınca kendisinden bir ismin veya bir maksatın ortaya çıkması” diye tanımını ve tarifini yaptığı sanata Türkçe olarak da aşağıdaki kendi beyitlerini örnek olarak göstermiştir. Zira bu beyitlerin Ahmedî'ye ait olduğunu kendisinin "bu fakir'in kendisinden üç kıt'a, dokuz ruba'î ve iki beyit ortaya çıkan Türkçe bir kasidesi vardır ve burada örnek olması amacıyla zikredildi ve o şudur"⁷⁶ cümlesinden anlamaktayız. (Remel):

"İyki, âfâk senüñ hamduñ iderler yekser,
Veyki, kuldur saña ber beste kemer Rûm u Hazar,
Cümle eşrâf-ı zamân senden alur ' izzet u câh,
Kamu etrâf-ı zemîn qadr u 'alâ senden umar"⁷⁷.
Bu iki beyitin altı çizgili kısımlarından şu beyit meydana gelir

(Remel):

"Ahmedî kûldur saña beste kemer,
'İzzet u câh u 'alâ senden umar"⁷⁸.

Eğer yukarıdaki dörtlükde her mısraın başı tekrar okunmazsa rubaî ortaya çıkar. Rubaî (Hezec):

"Âfâk senüñ hamdûñ iderler yekser,
Kuldur saña ber-beste kemer Rûm u Hazar,
Eşrâf-i zamân senden alûr ' izzet u câh,
Etrâf-i zemîn qadr u 'alâ senden umar"⁷⁹.

⁷⁶ Bkz, Ali Temizel, adı geçen Doktora Tezi, s.165-166, Farsça metin kısmı, s. 82-83, Konya Mevlânâ Müzesi nüshası, varak 56b-57a, Tahran Millî Kütüphane nüshası, varak, 58b-59a.

⁷⁷ Ey ufukların baştan başa övgüde bulunduğu kişi,
Ey Rûm ve Hazar'ın kemer bağlayıp kul olduğu kişi,
Zamanın tüm şerefliileri senden izzet ve makam alır.
Dünyanın her tarafı senden güç ve yükseklik umar.

⁷⁸ Ahmedî, hazır olmuş vaziyette senin kulundur.
Senden izzet, makam ve mertebe bekler.

⁷⁹ Ufuklar baştan başa sana övgüde bulunurlar.
Rûm ve Hazar kemer bağlayıp sana kuldur.
Zamanın şerefliileri senden izzet ve makam alır.
Dünyanın çevresi senden güç ve yükseklik umar.

Ahmedî'nin bu beyitleri aynı zamanda eserin müellifinin kendisi olduğunu teyid etmektedir.

Ahmedî'nin *Bedâyi' u's-Sihr fî Şanâyi' i's-Şi'r* isimli eserindeki Farsça şiirleri:

Ahmedî, bu eserde konusu istihdam olan ve bu sanatı ikiye ayırdıktan sonra birincisini, “bir sözün iki manası olur ve şâir birincisinde o kelimenin görünen lafzıyla söyler ve bir manasını ister ve sonra bir zamir getirir ve maksadı ikinci mana olan görünen manaya döner” ve ikincisini de “biri bir manaya, diğeri başka manaya gelecek iki zamir getirmektir” diye tarif ettikten sonra Fars şiirinde bu sanatın örneğini bulamadığını belirterek konuyu açıklamak için istihdamın her iki türüne de kendi şiirinden şu Farsça beyitleri örnek olarak getirdiğini söylemektedir (Remel)⁸⁰.

دوست دارم حاجبان و ناظران دوست را گرچه ایشانم چو مجمراندر آتش سوختند
عود جان خاک وطن شد عطرسیاتش چرا بی گناه آن را درون جان من افروختند

(Farsça beyitlerin Türkçesi):

*Sevgilinin kapıcılarını ve bakıcılarını severim.
Her ne kadar onlar, beni buhurdan gibi ateşte yaksalar da.
Beden ve topraktan gelen Od ağacı onun tır saçıcısı oldu.
Suçsuz yere onu benim canımın içinde yaktılar.*

Ahmedî, edebi sanat türlerinden hazf konusunu “nazım veya nesirde bir harfin atılmasıyla olur” diye tarif ettikten ve konuyla ilgili Arapça ve Farsça çeşitli örnekler verdikten sonra örnek olarak elif harfinin hazfî konusunda “ayrıca bu zayıf şöyle söylüyor” diye kendisi şu Farsça beyitleri söylemektedir (Muzârî)⁸¹:

خطش ز مشک و حلقهء زلفش ز عنبرست دش درخت سدره لبش عین کوثرست عیشم ز جور عشوهء چشمش مکزست	سیمین بری که لعل لبش درج گوهرست بویش دم مسیح و رخس گلشت بهشت عقلم ز عشق طره زلفش مشوشست
---	---

⁸⁰ Bkz, Ali Temizel, adı geçen Doktora Tezi, s. 130, Farsça metin kısmı, s. 57-58, Konya Mevlânâ Müzesi nüshası, varak 40a-40b, Tahran Millî Kütüphane nüshası, varak, 40b-41a.

⁸¹ Bkz, Ali Temizel, adı geçen Doktora Tezi, s.143-144, Farsça metin kısmı, s. 65-67, Konya Mevlânâ Müzesi nüshası, varak 45a-46b, Tahran Millî Kütüphane nüshası, varak, 46a-47b.

<p>خون دلم چو شمع ز دیده مقطرست وین طرفه ترکه دیده ز خون جگرترست طوطی عقل همچو مگس دست برسرست زین روی لطف هرسخنم رشک گوهرست زین ذوق لفظ من هنه شیرین چو شکرست سرشک دیده چو سیم و رخم زرست در عهد عدل خسرو گیتی نه در خورست کز هفت چرخ و نه فلکش قدر برترست</p>	<p>در حرقت ز فرقت روی تو زین سبب شد خشک در غمت دهن و لب ز سوز دل در حسرت لبیت که شکر زو گرفت طعم وصف دو رسته لؤلوی تو می کنم به نظم پی وسته شرح چشمهء نوش تو می کنم در بوتهء غمست دل من ز هجر تو زینم خون دلم مریز به غمزه که رسم زلم فخر دول مظفر دین عز نصره</p>
---	---

(Farsça beyitlerin Türkçesi):

Bir gümüş tenli ki, lâl gibi dudağı (ağız) inci kutusudur. Hattı miskten ve zülfünün halkası amberdendir.
Onun kokusu Mesîh'in nefesi ve yanağı cennet bahçesi, boyu sidre ağacı, dudağı kevser gözü.
Aklım onun saçının kâkülünün aşkından dolayı karışıktır. Hayatım onun gözünün işvesinin cefasından kederlenmiştir.
Onun yüzünün ayrılığından dolayı yanmaktayım. Bu sebepten gönlümdeki kan, mum gibi gözümde damlamaktadır.
Senin üzüntünde ağzım ve dudağım gönül yangısından dolayı kurumuştur. Ciğer kanından dolayı ıslanmış gözün ıslaklığı ne güzeldir.
Şekerin kendisinden tat aldığı dudağın hasreti ile akıl papağanı sinek gibi elini başına koymuştur.
Senin inci gibi olan iki sıra (dişleri)ni nazımla vasfediyorum. Bundan dolayı her sözümün güzelliği incileri kışkırtmaktadır.
Daima senin bal gibi pınarını şerh ediyorum. Bu zevkten dolayı benim sözüm hep şeker gibi tatlıdır.
Gönlüm senin ayrılığından dolayı gam potasındadır. Bundan dolayı gözyaşım gümüş, yüzüm altın gibidir.
Gönlümün kanını gamzenle dökme. Zira cihan padişahının adaletli devrinde zulüm âdeti uygun değildir.
Devletlerin övünç duyduğu, dinde muzaffer kişi -zaferi değerli ve yüce olsun- onun kıymeti yedi burç ve dokuz gökten daha üstündür.

SONUÇ

XIV. yüzyılda Anadolu'da yetişen Türk şairlerinden Ahmedî (735/ 1334 -5-815/1412-3)'nin bugüne kadar tespit edilen onbir eserinin konuları ve hangi dille yazıldıklarına dair bilgi verilmiştir. Ayrıca çalışmanın konusu olan Ahmedî'nin *Bedâ'î u's-Sihr fî Şanâyi' i'ş-Şi'r* adlı eserindeki kendisine ait biri

Türkçe ve ikisi Farsça şiirleri ve bu şiirlerin edebi sanatların hangi konusuna örnek olarak kullanıldığı açıklanmıştır.

Şimdiye kadar tek nüsha olarak bilinen adı geçen eserin tespit edilen iki yazma nüshasının tavsifi yapılmıştır. Ahmedî'nin *Bedâyi' u's-Sihr fî Şanâyi' i'ş-Şi'r* isimli bu eserin Tahran Milli Kütüphanesinde yer alan yazma nüshasının Münzevî'nin bu nüshanın 73a varağındaki *بدایع السحر المشتمل على صنایع الشعر* ibareye dayanılarak Münzevî tarafından *Bedâyi' u's-Sihr el-Müştemil 'alâ Şanâyi' i'ş-Şi'r* adıyla ve de müellifi bilinmiyor diye yapılan yanlış tespit giderilmiştir. Böylece gerek Konya Mevlânâ Kütüphanesinde yer alan *Bedâyi' u's-Sihr fî Şanâyi' i'ş-Şi'r* isimli eserin gerekse Tahran Millî Kütüphanesinde yer alan ve Münzevî Katalog'unda⁸² *Bedâyi' u's-Sihr el-Müştemil 'alâ Şanâyi' i'ş-Şi'r* adıyla tanıtılan eserin ayrı eserler olmayıp aynı eserler olduğu ortaya konulmuştur.

⁸² Ahmed-i Münzevî, age, III, 2127